

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI**

**ÇED, İZİN VE DENETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**ÇEVRESEL ETKİ
DEĞERLENDİRMESİ
ÇALIŞTAYI**

15-17 NİSAN 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI**

**ÇED, İZİN VE DENETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

SONUÇ BİLDİRGESİ

15-17 NİSAN 2019

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ (ÇED) ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

1. ÇED raporları içerisinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda sürekli iyileştirmeye yönelik hedeflerin yer alması, iklim değişikliğine etkilerin değerlendirilerek uyuma yönelik tedbirlerin oluşturulması, projelerin tamamında temiz üretim ve sıfır atık yaklaşımının benimsenmesi;
2. Yönetmeliğin idari kısımları ve ek listelerindeki tanımların geliştirilerek yönetmeliğin tanımlar kısmının ve terimlerinin güncellenmesi ve terminoloji sözlüğü oluşturulması;
3. ÇED Yönetmeliği, Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği, Çevre Denetim Yönetmeliği, Kirlenici Salım ve Taşıma Kaydı Yönetmeliği Taslağı ve Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrolü Yönetmeliği Taslağı Ek Listeleri arasındaki eşik değerler arasında farklılıklar olması uygulama zorluklarına neden olabilmektedir. Söz konusu yönetmeliklerin eklerinin uyumlaştırılması;
4. ÇED Yönetmeliği eklerinin bilimsel ve teknik esaslar göz önünde bulundurularak güncellenmesi;
5. Ek listelerin değerlendirilmesi yapılırken sektörel gruplamalar yapılması;
6. Ek listelerde limit değer belirlenmemiş olan projelerde yapılacak değişikliklerin değerlendirilmesi konusunda yaşanan problemlerin diğer yönetmelikler ile uyumlaştırılması;
7. Kümülatif çevresel etki değerlendirmesi, duyarlı yöreler ve değerli ekosistem bileşeni gibi kavramların ÇED Yönetmeliğinde etkinliğinin artırılmasına yönelik revizyonların yapılması;
8. Kümülatif çevresel etki değerlendirmesi çalışmalarının etkin olarak yürütülmesi için bir kümülatif çevresel etki değerlendirmesi kılavuzu hazırlanması ve ilgili paydaşlara eğitim verilmesi;
9. Halkın katılımı sürecinin daha etkin hale getirilmesi ve bu kapsamda paydaş katılım planı hazırlanması;
10. Projelerin sosyal etkilerinin ÇED sürecinde daha fazla irdelenmesi;

11. Mevzuat değişikliği çalışması yapılarak izleme kavramının netleştirilmesi ve izlemenin kontrolden ve denetimden farklılaştırılması;
12. evre Yönetim Planı ve İzleme Planlarının ÇED raporu veya proje tanıtım dosyasında yer alması;
13. ÇED raporlarında veya proje tanıtım dosyalarında uluslar arası standartlara uygun uygulanabilir ve izlenebilir taahhütlerin tespiti, rapora esas izleme faaliyetlerinin aşamalandırılarak takvime bağlanması ve bilişim desteği ile birlikte izlenmesinin sağlanması;
14. Yeterlik tebliğinde firmaların kapasitelerine göre sınıflandırılmasına yönelik mevzuat değişikliği yapılması;
15. ÇED raporlarının veya proje tanıtım dosyalarının hazırlanmasında uzmanlık gerektiren alanlarda kişilerin uzmanlıklarını belgelendirilebileceği eğitimler düzenlenerek kişilere sertifikasyon sağlanması;
16. Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara tavsiye niteliğinde, yeterlik tebliğinde yer alan proje personeli olarak tanımlanan uzmanların temini için farklı uzmanlık alanlarında bir uzman havuzu oluşturularak bunun bir yazılım ile desteklenmesi;
17. ÇED sürecindeki aşamaların gözden geçirilerek uygulamaların sürelerinin ve etkinliğinin revize edilmesi;
18. İnceleme Değerlendirme Komisyonunun etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması için ÇED Yönetmeliğinde düzenleme yapılması;
19. ÇED sürecine katılan tüm paydaşların etkinliğinin artırılmasına yönelik eğitimlerin verilmesi;
20. Halkın, çevresel bilgiye erişimine yönelik araçların kullanımının artırılması,

önerilmektedir.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI**

**ÇED, İZİN VE DENETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

SONUÇ RAPORU

15-17 NİSAN 2019

ÖNSÖZ

Çevre kirliliği, tüm dünyada, sanayinin hızla gelişmesi, sağlıksız şehirleşme ve hızlı teknolojik ilerlemelerin getirdiği olumsuz sonuçlarla birinci öncelikli konu olmuştur. Ülkemizde; çevre kirliliğinin önlenmesini, insan sağlığının ve tabii kaynakların korunmasını, böylece, toplumun temiz bir çevrede huzurlu ve güvenli bir şekilde yaşamasını hedef alan çok sayıda yasal düzenlemeden birisi de Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliğidir.

Çevresel etki değerlendirme uygulamalarının güçlendirilmesi, geliştirilmesi, ilgili paydaş gruplarla bilgi alışverişinde bulunulması, ÇED raporlarının kalitesinin artırılması ve ÇED uygulamaları konusundaki teknolojik yeniliklerin değerlendirilmesi ve ÇED Yönetmeliğinin güncellenmesi amacı ile 15-17 Nisan 2019 tarihlerinde Antalya'da "ÇED Çalıştayı" düzenlenmiştir.

Çevresel etki değerlendirme uygulamaları konusunda Bakanlığımız Birimleri temsilcileri, ilgili kurum ve kuruluşların temsilcileri, üniversiteler, sanayiciler, sivil toplum kuruluşları, ÇED Yeterliği olan firma temsilcileri ve özel sektörden 260 temsilcinin bir araya geldiği çalıştayda, 7 ayrı oturumda; Kümülatif Etki Değerlendirmesi, ÇED Sürecinde Halkın Katılımı Sosyal Etki Değerlendirmesi, ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi (Altyapı Yatırımları), ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi (Endüstriyel Yatırımlar), ÇED Yönetmeliği İdari Kısımlarının Değerlendirilmesi, ÇED Sürecinde İzleme ve Kontrol, Yeterlik temalarında çalışma toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde çevresel etki değerlendirme uygulamalarının çeşitli aşamalarında rol alan katılımcıların görüş ve katkılarını içeren bu rapor, çevresel etki değerlendirme konusunda atılacak adımlara ve yeniliklere rehber olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	iii
ŞEKİLLER.....	iv
GİRİŞ.....	1
TEMATİK GRUP ÇALIŞMALARI.....	5
Tema 1: Kümülatif Etki Değerlendirmesi.....	5
Tema 2. ÇED Sürecinde Halkın Katılımı Sosyal Etki Değerlendirmesi.....	10
Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi (Altyapı Yatırımları).....	13
3.1 Ulaşım ve Kıyı.....	13
3.2 Enerji ve Turizm-Konut.....	16
Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi (Endüstriyel Yatırımlar).....	19
4.1 Madencilik.....	19
4.2 Sanayi.....	20
4.3 Atık ve Kimya.....	23
4.4 Tarım ve Gıda.....	25
Tema. 5 ÇED Yönetmeliği İdari Kısımlarının Değerlendirmesi.....	28
Tema 6. ÇED Sürecinde İzleme ve Kontrol.....	31
Tema 7. Yeterlik	33
Katılımcı Listeleri.....	37

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AVM	Alışveriş Merkezi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇŞB	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
DEB	Değerli Ekosistem Bileşeni
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
GES	Güneş Enerji Santrali
HES	Hidroelektrik Santrali
İDK	İnceleme Değerlendirme Komisyonu
İOSB	İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
JES	Jeotermal Elektrik Santrali
KED	Kümülatif Etki Değerlendirmesi
MWe	Megawat Elektrik
MWm	Megawat Mekanik
MWt	Megawat Termal
NEPA	ABD Ulusal Çevre Politikası Kanunu
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
PKP	Paydaş Katılımı Planı
PTD	Proje Tanıtım Dosyası
RES	Rüzgar Enerji Santrali
SED	Sosyal Etki Değerlendirmesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TOB	Tarım ve Orman Bakanlığı

ŞEKİLLER

Şekil 1. Kümülatif Etki Oluşumu.....	5
Şekil 2. Bir DEB (Örn:Nehir) üzerinde Mekânsal ve Zamansal Yoğunlaşma sonucunda oluşabilecek Kümülatif Etkiler.....	6
Şekil 3. KED Çalışması Unsurları – Proje Etki Alanı, DEB ve Faaliyet Etkileşimleri	7

1. GİRİŞ

Çevresel Etki Değerlendirmesi uygulamalarının güçlendirilmesi, geliştirilmesi, ilgili paydaş gruplarla bilgi alışverişinde bulunulması, ÇED raporlarının kalitesinin artırılması ve ÇED uygulamaları konusundaki teknolojik yeniliklerin değerlendirilmesi ve ÇED Yönetmeliği'nin güncellenmesi amacı ile 15-17 Nisan 2019 tarihlerinde Antalya'da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından "Çevresel Etki Değerlendirilmesi Çalıştayı" düzenlenmiştir. Söz konusu çalıştaya Kamu Kurumları, Sivil Toplum Kuruluşları, Meslek Odaları, ÇED Yeterlik Firmaları, Üniversiteler ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerinden oluşan 260 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürü Sayın Ercan GÜLAY, Hacettepe Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Gülen GÜLLÜ ve Çevre ve Şehircilik Bakan Yardımcısı Sayın Prof. Dr. Mehmet Emin BİRPINAR'ın açılış konuşmalarıyla başlayan çalıştayda birinci gün öğleden önce ön bilgilendirme oturumu gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay sırasında yuvarlak masa düzeni esas alınarak kümülatif etki değerlendirilmesi, ÇED sürecinde halkın katılımı ve sosyal etki değerlendirilmesi, ÇED Yönetmeliği Ek Listeleri Değerlendirmesi (ulaşım, kıyı, enerji, turizm ve konut, madencilik, sanayi, atık ve kimya, tarım ve gıda), ÇED Yönetmeliği idari kısımların değerlendirilmesi, ÇED sürecinde izleme ve kontrol, Yeterlik Tebliği tematik konularında çalışma grupları oluşturulmuştur.

Dr. Haluk ÇERİBAŞI moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 1. Kümülatif Etki Değerlendirmesi çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED sürecinde kümülatif etkilerin incelenmesine yönelik ihtiyaçların belirlenmesi,
- Kümülatif etkilerin, hangi sektörler, hangi çevresel unsurlar ve zaman dilimi (kısa-uzun dönem) açısından belirleneceğine yönelik kararların belirlenmesi,
- Yargı kararları doğrultusunda kümülatif etki değerlendirilmesi yönünden mevzuatta teknik yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Kümülatif etki değerlendirilmesi yönünden ÇED raporlarının kalitesinin artırılması,

- Kümülatif etkilerin etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Prof. Dr. Feryal TURAN moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 2. ÇED Sürecinde Halkın Katılımı ve Sosyal Etki Değerlendirmesi çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED sürecinde halkın katılım süreçlerinin iyileştirilmesi.
- Halkın Katılımı Planı (Stakeholder Engagement Plan) gerekliliğinin tartışılması,
- Sosyal etkilerin ÇED sürecine dahil edilmesine yönelik ihtiyacın belirlenmesi,
- Yargı kararları doğrultusunda mevzuatta halkın katılımı yönünden teknik ve idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- ÇED raporlarının kalitesinin artırılması.

Dr. Işıkhan GÜLER moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Ulaşım, Kıyı ve Turizm-Konut Sektörü ve Doç. Dr. Merih AYDINALP KÖKSAL moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Enerji Üretim Tesisleri çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED Yönetmeliğinin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

M. Oğuz GÜNER moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Madencilik Sektörü, Doç. Dr. Evrim ÇELİK MADENLİ moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Sanayi Sektörü, Dr. Caner ZANBAK moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Atık ve Kimya Sektörü, Prof. Dr. Ayten NAMLI moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 4. ÇED Yönetmeliği

Ek-1 ve Ek-2 Listelerinin Değerlendirilmesi – Tarım ve Gıda Sektörü çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED Yönetmeliğinin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Doç. Dr. Süheyla Suzan ALICA moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 5. ÇED Yönetmeliği'nin İdari Kısımlarının Değerlendirmesi çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- Yargı kararları doğrultusunda ÇED Yönetmeliği'nin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Yargı kararları doğrultusunda ÇED Yönetmeliği'nin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Bülent KADIOĞLU moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 6. ÇED Sürecinde İzleme ve Kontrol çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi,
- Yargı kararları doğrultusunda mevzuatta idari ve teknik yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- ÇED raporlarının kalitesinin artırılması.

Doç. Dr. Ayla BİLGİN moderatörlüğünde gerçekleştirilen Tema 7. Yeterlik Tebliği çalışmaları sırasında aşağıda verilen başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

- Yeterlik Tebliğinin ÇED raporlarının kalitesinin artırılmasına yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesi,

- CED ve ilgili mevzuatın yeterlilik yönünden gözden geçirilmesi.

Tematik konu başlıkları altında gerçekleştirilen çalışmalar altı oturumda tamamlanmıştır. Söz konusu tematik değerlendirmelerin sonuçları aşağıdaki başlıklarda sunulmuştur.

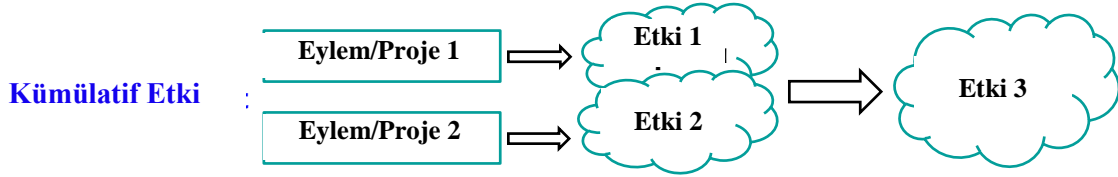
TEMATİK GRUP ÇALIŞMALARI

Tema 1: Kümülatif Etki Değerlendirmesi

Çalıştay'ın birinci tematik konusu olan Kümülatif Etki Değerlendirmesi (KED) başlığında Çalıştay kapsamında hem KED kavramı irdelenmiş, hem de ÇED mevzuatı açısından mevcut durum, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konmuştur.

Kümülatif Etkiler

Kümülatif etkiler, bir eylemin (proje veya faaliyet) geçmişteki, mevcut ve gelecekteki başka insan faaliyetleri ile birlikte çevrede yol açtığı değişikliklerdir. Kümülatif etkiler faaliyetler arasında, faaliyetler ile çevre arasında ve çevre bileşenleri arasında etkileşimler şeklinde meydana gelir. Bu şekilde oluşan bileşik etkilerin büyüklüğü, bireysel etkilerin toplamına eşit olabilir (toplamsal etki) veya artan etki (sinerjistik etki) ile sonuçlanabilir (**Şekil 1**).

Şekil 1. Kümülatif Etki Oluşumu

Kümülatif etkiler çeşitli yollarla gerçekleşebilir; örneğin fiziksel-kimyasal taşınım; arazi ve habitatın kademeli olarak bozulması veya kaybolması; mekânsal ve zamansal yoğunlaşma; ve büyümeyi teşvik edici potansiyel. Fiziksel-kimyasal taşınımın bir örneği, emisyonla yol açan eylemden uzaklaşan ve başka bir eylem ile etkileşim içine girebilecek hava emisyonlarıdır. Mekânsal ve zamansal yoğunlaşmanın örneği, bir nehir boyunca yer alan yerleşim, sanayi ve tarım gibi faaliyetlerin (projelerin) atık su deşarjlarının bahse konu nehre verilmesi, dolayısıyla bir Değerli Ekosistem Bileşeni (DEB) olan nehir üzerinde bu etkilerin mekan ve zaman içinde çakışmasıdır (**Şekil 2**).

Kümülatif Etki Değerlendirmesi (KED):

KED bir Projenin etkilerinin, önerilen Projenin Etki Alanındaki mevcut ve gelecekteki diğer insan faaliyetlerinin etkileri ile birlikte değerlendirilmesi olarak tanımlanabilir. ÇED kapsamında kullanılan geleneksel yaklaşımlara ek olarak, KED başka değerlendirme kavramlarının da dikkate alınmasını sağlar.

KED kapsamındaki değerlendirme yaklaşımı aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Önerilen Proje için belirlenen etki alanı içerisinde (bahse konu etki alanı ÇED çalışmaları kapsamında zaten belirlenmek durumundadır) yer alan Değerli Ekosistem Bileşenlerinin (DEB'ler) belirlenmesi.
- DEB'ler KED sürecinin ana unsurlarıdır. DEB'ler çevrenin, Projeyi öneren kuruluş, kamuoyu, bilim insanları veya değerlendirme sürecinde yer alan kamu idaresi tarafından önemli olarak kabul edilen her bir parçası olup, önemlilik kültürel değerlere veya bilimsel kaygıya dayalı olarak da belirlenebilir.
- (1) Mevcut faaliyetlerin, (2) Proje için ve/veya Proje dolayısıyla gerçekleşecek faaliyetlerin ve (3) ileride gerçekleşmesi makul olarak öngörülebilir faaliyetlerin Proje etki alanı içerisinde yer alan DEB'ler üzerine olacak etkilerinin birlikte (kümülatif olarak) dikkate alınması.

Şekil 2. Bir DEB (Örn:Nehir) üzerinde Mekânsal ve Zamansal Yoğunlaşma sonucunda oluşabilecek Kümülatif Etkiler

Şekil 3, örnek bir proje için ortaya konan etki alanı ile KED kapsamında değerlendirilmesi gereken diğer faaliyetlerin belirlenmesi açısından ihtiyaç duyulan DEB ve bahse konu faaliyetlerin etki alanlarının etkileşimini göstererek yukarıda özetlenen KED kavramı ve yaklaşımını görsel olarak ortaya koymaktadır.

Türkiye’deki Mevcut Durum ve Karşılaşılan Sorunlar

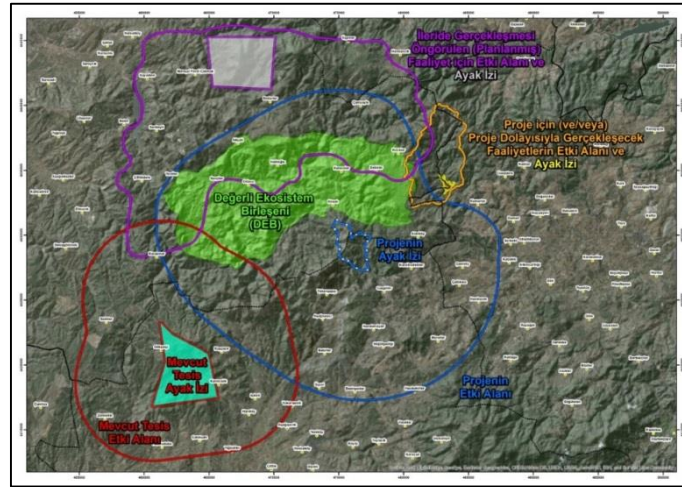
Türkiye’deki ÇED mevzuatı açısından bakıldığında KED çalışmalarının yapılması açısından önemli bir yasal boşluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte, kümülatif etkilere tek açık atıf ÇED Yönetmeliği Ek-3’te (Çevresel Etki Değerlendirmesi Genel Formatı) aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

“Bölüm III: Projenin İnşaat ve İşletme Aşamasında Çevresel Etkileri ve Alınacak Önlemler

Projenin;

a) Çevreyi etkileyebilecek olası sorunların belirlenmesi, kirleticilerin miktarı, alıcı ortamların etkileşimi, kümülatif etkilerin belirlenmesi”

Aynı yönetmeliğin tanımlar ve kısaltmalar başlığı altında “etki” tanımı; “gerçekleştirilmesi planlanan bir projenin hazırlık, inşaat ve işletme sırasında ya da işletme sonrasında, çevre unsurlarında doğrudan ya da dolaylı olarak, kısa veya uzun dönemde, geçici ya da kalıcı, olumlu ya da olumsuz yönde ortaya çıkması olası değişiklikler,” şeklinde yapılmaktadır. Bu genel tanımda kümülatif etkiler açıkça geçmese de tanım bu etkileri de içermektedir.

Şekil 3. KED Çalışması Unsurları – Proje Etki Alanı, DEB ve Faaliyet Etkileşimleri

Türkiye’de KED ile ilgili ana sorun kümülatif etkilerin ÇED raporlarında yeterince ve sistematik olarak ele alınmaması ve bu raporlar değerlendirilirken de göz ardı edilebilmesidir. Bu nedenle mahkemelere yansıyan “ÇED Olumlu” kararlarının eleştirilmesindeki ana unsurlardan birisi ÇED raporunda kümülatif etkilerin değerlendirilmemiş (veya yeterince değerlendirilmemiş) olmasıdır. Bu konuyla ilgili olarak başlıca idari/teknik ve uygulama ile ilgili sorunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- KED ve DEB gibi kavramların ve KED sürecinde sorumlulukların ÇED Yönetmeliği içerisinde tanımlanmamış olması,
- Alıcı ortamın mevcut durumu, taşıma kapasitesi ve alıcı ortam standartları ile ilgili veri tabanı bulunmaması,
- ÇED Yönetmeliğinde mevcut KED Kılavuzu ve diğer kılavuzlara bir atıf bulunmaması ve bir bağlantı kurulmaması. Buna bağlı olarak her çalışmada metodların değişiklik göstermesi, hangi tekniğin/aracın hangi duruma uygun olduğunun irdelenmemesi,
- ÇED kararı sonucunda projelerle ilgili izleme sürecinin işlememesi ve bu sürece kümülatif etkiler ve ilgili önlemlerin izlenmesinin dahil olmaması,
- KED çalışmalarını (uygulama, izleme ve kontrol açısından) yürütecek ve değerlendirecek uzmanların yeterli bilgi ve tecrübesi bulunmaması.

Tema 1 Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay kapsamında Tema 1. Kümülatif Etki Değerlendirmesi ile ilgili çalışmalar daha önce belirlenmiş şu 5 hedef doğrultusunda gerçekleştirilmiştir:

- ÇED sürecinde kümülatif etkilerin incelenmesine yönelik ihtiyaçların belirlenmesi,
- Kümülatif etkilerin, hangi sektörler, hangi çevresel unsurlar ve zaman dilimi (kısa-uzun dönem) açısından belirleneceğine yönelik kararların belirlenmesi,
- Yargı kararları doğrultusunda kümülatif etki değerlendirme yönünden mevzuatta teknik yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Kümülatif etki değerlendirme yönünden ÇED raporlarının kalitesinin artırılması,
- Kümülatif etkilerin etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Bu hedefler doğrultusunda yoğun tartişmalar sonucunda ortaya çıkan öneriler/çıktılar aşağıda özetlenmektedir:

- KED ve DEB gibi kavramların ve KED sürecinde sorumlulukların yönetmelik içerisinde tanımlanmamış olmasından dolayı ÇED Yönetmeliğinde ilgili revizyonların yapılması,
- Alıcı ortam standartlarının ve mevcut durumun takibi için bir yazılım hazırlanarak (veri tabanı oluşturulması), yazılımın e-ÇED sistemine entegre edilmesi ve sistemin güncel tutulması,
- KED çalışmalarının etkin olarak yürütülmesi için bir KED kılavuzu hazırlanması ve/veya mevcut kılavuzun güncellenmesi,
- KED uygulama, izleme ve kontrolü hususlarında ilgili paydaşlara eğitim verilmesi,
- ÇED ve KED konusunda eğitim almış hukuk danışmanlarından oluşan bir havuzun oluşturulması.

Tema 2: ÇED Sürecinde Halkın Katılımı Sosyal Etki Değerlendirmesi

Bugün global bir çevre krizi ile karşı karşıya olduğumuz artık kabul edilen bir gerçektir. Ozon tabakasının incilmesi, küresel iklim değişikliği, dünya çapında kuraklığın, çölleşmenin ve sel felaketlerinin artması, pek çok bitki ve hayvan türünün yok olması ve biyolojik çeşitliliğin kaybolması, su-hava-toprak kirliliği gibi örnekler bir çevre krizi ile karşı karşıya olduğumuzun açık örnekleridir. Bir çevre krizinin neden olduğu sorunların hem gelişmiş hem azgelişmiş ülkeler için önemli olduğu ve sürdürülebilir kalkınmanın önemi konuyla ilgili toplantılarda ve yayınlarda dile getirilmektedir. Çevre sorunlarını ve uygulanan projelerin gelecekteki olası etkilerini dikkate alarak çevrenin zarar görmesini önlemek için yapılan uygulamalardan biri ÇED'dir. İlk defa 1 Ocak 1970 tarihinde Ulusal Çevre Politikası Kanunu (National Environmental Policy Act-NEPA) ile ABD'de ve 1973 yılından sonra da Avrupa Ülkelerinde çevresel etki değerlendirmesinin uygulanmasına yönelik çalışmalar başlanmıştır.

ABD Ulusal Çevre Politikası Kanunu (NEPA) mevzuatının yürürlüğe girmesiyle sosyal etki değerlendirmesinin (SED) de resmileştiği söylenebilir. Doğal ekosistemin değiştirilmesinin, toplumların nüfusunu, kültürünü ve sosyal organizasyonlarını da değiştirdiği anlaşılmıştır. 1986'da, Dünya Bankası, proje değerlendirme süreçlerine hem çevresel hem de sosyal değerlendirmeyi dahil etmiştir. Bu uygulamalardan sonra SED, ÇED'in bir parçası olmuş ve değişen derecelerde olsa da dünya çapında önemli bir gereklilik haline gelmiştir. Bu bağlamda, etki değerlendirmesinde çevrenin tanımı, "sosyal bileşeni" içerecek şekilde genişletilmiştir.

"SED, planlı müdahalelerin (politikalar, programlar, planlar, projeler) ve bu müdahalelerden kaynaklanan sosyal değişim süreçlerinin hem olumlu hem de olumsuz amaçlanan ve istenmeyen sosyal sonuçlarını analiz etme, izleme ve yönetme süreçlerini içerir". SED insanlar üzerindeki tüm etkileri ve insanların ve toplulukların sosyo-kültürel, ekonomik ve çevreleriyle etkileşime girme biçimleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi için bir çerçeve sunar. Sosyal etki, özel veya kamunun eylemleri sonucunda, insanların yaşamlarında, işlerinde, ilişkilerinde, ihtiyaçlarını karşılamalarında bir değişimin ortaya çıkması olarak tanımlanabilir. Kavram aynı zamanda toplumda etkili olan normlar, değerler, inançlarla ilgili değişimleri belirten kültürel etkileri de içerir.

ÇED'in önemli temel özelliklerinden biri, sürece projeden etkilenecek veya etkileyebilecek ilgili kurum, kuruluş ve kişilerin yani tüm paydaşların katılmalarının sağlanmasıdır. ÇED sürecinin bütün paydaşların katılımlarıyla gerçekleştirilen ortak bir çalışma olduğu unutulmamalıdır. Dünyadaki uygulamalara bakıldığında **halkın katılımı**, ÇED sürecinin temel ve önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Bilimsel araştırmalara göre, bir projenin kabulünde ve projenin katkılarının artmasında halkın katılımı olumlu bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, pratikte bu varsayımlar genellikle beklentilere cevap vermemektedir. Bireyleri veya toplulukları etkileyen tüm sosyal yönleri ve sorunları kapsayan SED yapılarak katılımı destekleme eğilimi vardır.

Halkın katılımı, bir etki değerlendirmesinin planlama, karar alma, izleme (monitoring) ve değerlendirme süreçlerine halkı dahil etmek ve onlara danışmak için genel olarak kamu kurumları, özel sektör kuruluşları veya şirketler tarafından uygulanan organize, sürekli, iki yönlü bir iletişim süreci olarak tanımlanabilir. Halkın katılımı terimi, her zaman tek taraflı bir bilgi akışı değil, projeyi uygulayanlar ve bu projeden etkilenen halk arasında iki yönlü bir iletişim süreci anlamına gelmelidir.

Mevcut Durum

Ülkemizde “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği” 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Yürürlükte bulunan ÇED Yönetmeliği halkın katılımın sağlamak için bazı maddeleri içermektedir, ancak yönetmelik SED yapılmasını gerektirmemektedir.

Tema 2 Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştayda Tema 2. ÇED Sürecinde Halkın Katılımı, Sosyal Etki Değerlendirmesi (SED) ile ilgili yapılan tartışmalarda, halkın katılımı sürecinde ortaya çıkan sorunların büyük önem taşıdığı görülmüştür. Halkın katılımı ve SED ile ilgili en önemli sorunlar şu şekilde belirtilebilir:

- Halkın Katılımı sürecinin etkin olmaması ve toplantılarda sorun yaşanması,
- Paydaş Katılım Planının olmaması,

- SED'in Yönetmelik'te yer almaması.

Tartışmalarda, kamu kuruluşu temsilcileri Halkın Katılımı Toplantılarında sorun yaşandığını ve amacına ulaşmadığını belirtirken, Sivil Toplum Kuruluşu (STK) temsilcileri halkın katılımının paydaşlara sadece görüş ve öneri bildirme olanağı sağladığı ve tek yönlü süreç olduğu konusuna dikkat çekmişlerdir. Halkın katılımı sürecinde yaşanan sorunlar şu şekilde özetlenebilir:

- Halkın katılım sürecinde bilgilendirmenin ve yöntemlerinin yetersiz olması,
- Halkın katılımının tüm projelerde aynı şekilde uygulanması,
- Uyuşmazlıkların çözümünde kurumların yetersiz kalması,
- İDK'ta halkı temsilen bir üyenin bulunmaması,
- Halkın Katılımı Toplantılarının gerçekleştirilememesi.

Çalıştayda yapılan toplantı sonucunda üç temel çözüm önerisi ortaya çıkmıştır:

1. ÇED sürecinde halkın katılım süreçlerinin iyileştirilmesi,
2. Paydaş Katılım Planının hazırlanması (Stakeholder Engagement Plan),
3. SED'in hazırlanarak, ÇED sürecine dahil edilmesi.

SED'i değerlendirecek uzman kişilerin kamu kuruluşlarında istihdam edilmesi konusuna da dikkat çekilmiştir.

Tema 3: ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi (Altyapı Yatırımları)

3.1.Ulaşım ve Kıyı

Her türlü yaşamın hayat bulduğu kıyılar doğal bir sistemdir. Çevresel etkiler flora, fauna, kum taşınımı, dalga yapı etkileşimi, rüzgârlar, dalgalar, akıntılar kıyı sistemini oluşturmaktadır. Kıyılar sürekli değişim içerisindedir ve sonsuz farklılıklar gösterirler. Kıyılar; yamaç, kayalık, kumsal, lagün, delta, nehir ağızları gibi farklı yapılara ve aynı zamanda dinamik, karmaşık ve kırılğan yapıya sahiptir.

Yaşam kalitesinin artmasıyla çevre, su ve eğlence anlayışları da değişmektedir. Endüstriyel gelişme alanlarının kıyılara kayması, yaşam kalitesinin yüksek olması nedeni ile kıyı alanlarına sahip şehirler büyük göç almaktadır. Kıyı alanlarında bulunan şehirlere yönelen aşırı göç bu alanlarda aşırı yüke yol açmaktadır. Dünyada kıyıların toplam uzunluğu 1 milyon km olarak tahmin edilmektedir. Bu uzunluğun %60'ında yerleşim vardır. Dünyada en büyük şehirlerin birçoğu kıyı alanlarında kurulmuştur. Dünya nüfusunun % 50'si bu alanlarda yaşamaktadır.

Kıyı alanları genelde dar bir arazi bandı şeklinde kullanılmaktadır. Bu durum kıyı alanlarının erozyona ve kirlenmesine neden olmaktadır. Dünyada gelişen endüstrileşmenin sonucu olarak kirlenmenin boyutları artmış durumdadır. Kontrolsüz atık deşarjları, yapılaşma ile birlikte atıklar kıyılarda birikmeye başlamakta ve kıyısal çevre zarar görmektedir.

Kıyılar; büyük ölçekli kıyı projelerinin çevresel yıkıcı etkileri, küçük ölçekli kıyı projelerinin bütünleşik yıkıcı etkileri, iklim değişiklikleri sonucu deniz seviyesinin yükselmesi, doğal afetler ve kazalar nedeniyle risk altında bulunmaktadır.

Kıyı alanlarında doğa - insan etkileşimi genelde kırılğan bir platform yaratmaktadır. Doğa; kıyı sistemi doğal yapısıyla birlikte, hidrodinamik, kaynaklar, doğal yapıyı ifade etmektedir. İnsan ise; kaynak kullanımı, ortak zıt gelişen talepler, sektörler arası rekabet gibi faktörlerle ortaya çıkmaktadır. Doğal yapı ve insan kullanımı kıyı alanlarında çatışmayı ortaya çıkarmaktadır.

Doğa insan çatışması sonucu;

- Kaynaklar (yok olma, kirlilik),
- Doğal yapı (doğal ve görsel güzellikler),

- Canlı türleri (hayvan varlığı, flora, biyolojik çeşitlilik),
- Tarihi ve arkeolojik,
- Kıyı alanlarına halk erişimi.

gibi kayıplara neden olmaktadır.

Kirlenmenin önlenmesi veya azaltılması için gelişmiş ülkelerde; endüstri tesislerindeki eski teknolojiler terk edilmektedir. Tesislere yeni teknolojilerin adapte edilmesi yoluna gidilmektedir.

Kıyıların korunması, onarım ve bakım sorunları çoğunlukla ihmal edilmektedir. Kıyı alanları sahip oldukları potansiyel değerler bakımından aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir;

- Turistik özellik taşıyan bölgeler,
- Balıkçılığın geliştiği bölgeler,
- Belirli endüstrinin kurulmasına ve işletilmesine uygun bölgeler,
- Ülke savunması için stratejik önem arz eden bölgeler,
- İç bölgelere hizmet verebilecek ulaşım bölgeleri.

Yukarıda sayılan olanaklara sahip kıyı bölgelerinde;

- Sanayi tesisleri ve limanları,
- Balıkçılığın geliştiği bölgelerde balıkçı limanları,
- Turizm bölgelerinde yat limanları ve kara tesisleri,
- Ulaşım bölgelerinde ise limanlar, iskeleler, yanaşma yerleri vb.

inşa edilmektedir. Çeşitli sektörlerin kullanım talepleri yüzünden kıyılarda koruma ve kullanma dengesi kurulamamakta ve bu nedenle doğal, kültürel kaynakların varlığı, tehdit altında kalmaktadır.

Bu tür olumsuzlukları önlemek için “Kıyı Alanları Yönetimi Bütünsel Yaklaşımı” ve ÇED yöntemleri uygulanmaktadır. Kıyı alanlarımızın dengeli, uzun süreli, etkin biçimde ve kaynağı yok etmeyen düzeyde kullanılması için bu yöntemler dikkatlice uygulanmalıdır.

İnsanlığın ilk yerleşimlerinden bu yana ilgi odağı olan kıyıları; son yıllardaki endüstriyel, ticari gelişime ve rekreasyonel kullanımlar nedeniyle yoğun baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden kıyı alanlarındaki kaynakların geliştirilmesine ve kullanımına ilişkin planlama ve uygulama kararlarının teknik, sosyo-ekonomik ve çevre konularında çok sayıda disiplini ilgilendiren geniş bir veri tabanına ve bilimsel yöntemlere dayanarak alındığı bir yönetim modeline ihtiyaç ortaya çıkmıştır.

Çeşitli kullanım taleplerini optimum yararlanma sağlanacak şekilde dengelemek ve karşılanmasına karar verilen taleplerin neden olacağı etkileri, kıyı bölgesi kaynaklarının kullanımlarını tehlikeye düşürmeyecek ölçüde sınırlandırmak gerekmektedir.

ÇED yönetimi birçok disiplini içermektedir. Bunlar yerel yönetimler, üniversiteler, halk, basın ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu yönetim, söz konusu disiplinleri dikkate alan bir stratejiye sahip olmalıdır. Bu kesimler projelere duyarlık göstererek, fiziksel çevreyi de içererek projeleri dikkatli seçmeli ve düzeltilmesini sağlamalıdır. Bu tür sistem;

1. Halkın isteklerini daha fazla göz önünde bulunduracak,
2. Katılımı sözde kalmaktan çıkararak fiili bir duruma dönüştürecek,

demokratik bir işleyiş sağlayacaktır.

Tema 3.1. Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay'da Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Ulaşım ve Kıyı başlığı altında sorunlar detaylı bir şekilde ortaya konulmuş ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Çalıştay'da 4 ana sorun tanımlanmıştır. Bunlar sırasıyla;

1. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 Listesinde yer alan kıyı yapıları, karayolu, demiryolu ve havalimanı **tanımlarının** kurumlar arası netleşmesi,
2. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listelerinde eşik değeri bulunan projelerin **kapasite artışlarının** sektör bazında belirlenmesi,
3. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listelerinde yer alan kıyı yapıları, karayolu, demiryolu ve havalimanı projelerinin **eşik değerlerinin** günümüz şartlarına göre düzenlenmesi,

4. ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listelerinde eşik değeri bulunmayan projelerin **kapasite artışlarının** sektör bazında belirlenmesi.

3.2.Enerji ve Turizm-Konut

Enerji sektörü için yapılan ÇED başvurularından Ek-1'e girenler, 1993 yılından itibaren yapılan toplam beş bin üzerindeki Ek-1 başvurularının yaklaşık %23'ünü ihtiva etmektedir. Buna karşın altmış binin üzerindeki Ek-2 başvurularından ise yalnızca %6'sı enerji sektöründedir. Turizm/konut sektörü ise Ek-1 başvurularının %5, Ek-2 başvurularının ise %7'sini oluşturmaktadır.

Enerji sektöründe Ek-1 ve Ek-2 için verilen eşik değerler termik güç santralleri, hidroelektrik santralleri (HES), rüzgâr enerji santralleri (RES), güneş enerji santralleri (GES), jeotermal enerji santralleri (JES), elektrik iletim hatları, yeraltı ve yerüstü sularının çıkarılması ve depolanması ve havzalar arası su taşınımını kapsamaktadır.

Tema 3.2. Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay'da Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Enerji ve Turizm-Konut başlığı altında yapılan çalışmaların sonucunda, termik güç santralleri projeleri için verilen eşik değerlerin uygulanmasında bir sorun ile karşılaşılmaz iken, HES projeleri için eşik değeri verilmemesi ve tüm başvuruların Ek-1'de değerlendirilmesi öngörülmüştür. Ek-1 ve Ek-2'de RES projelerinin eşik değerleri türbin sayısına ek olarak verilen kurulu güç değerinin MWm birimi olarak verilmesi yerine MWe biriminde verilmesi daha uygun olacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde JES projeleri için Ek-1 ve Ek-2 eşik değerleri ile verilen "ısı değeri MWe" ifadesinin "kurulu güç MWe" olarak düzeltilmesi önerilmiştir.

AB ÇED direktifine uyum sağlanması amacı ile elektrik iletim hatları projeleri için Ek-1'de verilen "154 kV ve üzeri gerilim ve 15 km üzeri uzunluk" eşik değerinin "220 kV ve üzeri gerilim ve 15 km üzeri uzunluk" olarak ve Ek-2 'de verilen "154 kV ve üzeri gerilim ve 5-15 km arası uzunluk" eşik değerinin "154-220 kV arası gerilim ve 15 km üzeri uzunluk" olarak değiştirilmesi önerilmiştir.

Hâlihazırdaki ÇED Yönetmeliği'nde toplu konut, hastane, AVM ve eğitim kampüsleri projeleri için eşik değer bulunmamaktadır. Mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak toplu konut, hastane, AVM ve eğitim kampüsleri projeleri için de eşik değerlerin belirlenmesi önerilmiştir. Bu sektör için eşik değerlerin belirlenmesinde ve hâlihazırda diğer sektörlerde kullanılan eşik değerlerin değiştirilmesinde bilimsel altlığın olmaması itiraz ve davalara yol açmakta olduğu belirtilmiş ve bu nedenle eşik değer değişikliği ve eklenmelerinde detaylı teknik bilgi verilmesi önerilmiştir.

Termik güç santralleri projeleri için ÇED başvurusu yapılmadan önce EPDK'dan ön lisans alma şartı bulunmakta ama yenilenebilir enerji santralleri projeleri için bu şartın olmaması sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle yenilenebilir enerji santralleri projeleri için de EPDK'dan ön lisans alma şartının getirilmesi önerilmektedir. Herhangi bir enerji santrali projesinin ÇED kararının iptal edilmesi durumunda bu bilginin lisans veren kurum ile paylaşılmasının ileride olabilecek bir sorunun önlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

Çalıştayda, ÇED sürecinde kurumlar arası iletişimde büyük eksiklikler olduğu belirtilmiştir. Bu iletişim eksikliği personel eğitimi ve bu eğitimlerin kurum web sitesinde paylaşılması, kurumsal altyapının donanım ve yazılım bazında geliştirilmesi ile kurumlar arası iletişimi ve bilgi alışverişini kolaylaştıracak bir yazılım geliştirilmesi ve mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması ile aşılabileceği belirtilmiştir.

Enerji sektörü kapsamındaki projelerin ÇED değerlendirmesinde mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak kümülatif etki değerlendirilmesinin de sektörel bazda yapılması önerilmelidir. Kümülatif etki değerlendirme tanımının ÇED Yönetmeliğinin Ek-3 ve Ek-4'ün de yer alması da öngörülmüştür. Enerji sektörü projelerinde kapasite artışı başvurularının mevcut mevzuatta değişiklik yapılarak sektörel bazda değerlendirilmesi hususunda gerekli değişikliklerin yapılması önerilmiştir.

Hâlihazırdaki mevzuatta gerekli değişikliklerin yapılması ile izlemeleri Bakanlıkça kriterleri belirlenmiş bağımsız kuruluşların yapabilmeleri sağlanmalıdır. Benzer şekilde, etkin denetim sağlanabilmesi, mevzuat düzenlemesi, yetki devri yapması ile tanımlanan kurumsal yapının oluşturulması ve personel sayısının artırılması, araç-gereç olanaklarının yeterli hale getirilmesi

ile istihdamı öngörülen personelin istihdamının gerçekleştirilmesi vasıtası ile gerçekleştirilebilecektir.

Tema 4: ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi (Endüstriyel Yatırımlar)

4.1.Madencilik

1993 yılından beri ülkemizde yapılan ÇED başvurularının Ek-1 Listesine girenlerin % 27'sini madencilik sektörü başvuruları oluştururken Ek-2 Listesine girenlerin %49'unu madencilik sektörü başvuruları oluşturmaktadır. Madencilik sektörü ülkemiz açısından en önemli faaliyet alanını kapsamaktadır.

Tema 4.1. Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay'da ülkemizde yürütülmekte olan ÇED Yönetmeliği ve uygulamalarının Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Madencilik konusu altında detaylı değerlendirmeler yapılarak aşağıda verilen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

- Yönetmelik maddelerinin net anlaşılmadığı durumlarda illerde uygulamada birliktelik sağlanamayabilmesi,
- Yönetmelikte kapsam dışı faaliyetlerle ilgili hüküm bulunmaması uygulama sorunlarına neden olabilmesi,
- Madencilik sektörüne ilişkin emisyon faktörleri bulunmaması,
- ÇED Yönetmeliği Ek Listeleri ile Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği Ek Listeleri arasında farklılıklar bulunması,
- Yönetmelikte entegre proje tanımının yer almaması,
- Halkın katılım toplantılarında projenin tanıtımı halkın anlayacağı şekilde yapılması,
- Madencilik sektörüne ilişkin rehber doküman hazırlanması,
- Kurumların yetki ve sorumlulukları dışındaki görüşleri dikkate alınmaması,
- Yatırıma başlamanın tanımı net olarak açıklanması,
- Tek bir rehabilitasyon formatı kullanılması,
- ÇED kararı verilen alan için yapılan diğer başvurular değerlendirmeye alınmaması,
- Ek-4 formatı sektörlere özel olarak düzenlenmesi,
- Her Sektöre özel izleme, kontrol ve denetim formları oluşturulması,
- Yönetmelik Ek Listelerinin net olması ve sektörlere ait başlıklar altında toplanması.

Bu hususların dışında;

- Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatı personeline düzenli olarak hizmet içi eğitim verilmesi,
- Projelere ÇED verilmesinden sonra izleme ve denetimin yapılmasına önem verilmesi,
- Emisyon, deşarj, atık mevzuatının uygulanmasında Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün aktif olarak ÇED sürecine dahil edilmesi.

önem arz etmektedir.

4.2.Sanayi

Ülkemizde ÇED Yönetmeliği'nin uygulanmaya başladığı 1993 yılından beri beş binden fazla proje Ek-1 Listesi kapsamında altmış binden fazla proje de Ek-2 Listesi kapsamında başvuru yapıştır. Yönetmelik Ek-1 Listesi kapsamında başvuru yapan projelerden yaklaşık %11'i ve Ek-2 Listesi kapsamında başvuru yapan projelerden yaklaşık %12'si sanayi sektöründedir.

Çalıştay'da Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Sanayi başlığı altında yapılan grup çalışmalarında aşağıda verilen üç ana hedef doğrultusunda değerlendirmeler yapılması hedeflenmiş olmakla birlikte çalışmalar sırasında neredeyse bütün önerilerin ÇED Yönetmeliğinin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi başlığı altında yer alırken çok az önerinin de etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi başlığı altında yer almıştır.

- ÇED Yönetmeliğinin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Tema 4.2. Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay'da Tema 3. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Sanayi başlığı altında sorunlar detaylı bir şekilde ortaya konulmuş ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Çalıştay'da elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

- ÇED Yönetmeliği, Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği, Çevre Denetim Yönetmeliği, Kirlenici Salım ve Taşıma Kaydı Taslak Yönetmeliği ve Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrolü Taslak Yönetmeliği Ek listeleri arasındaki hem tanımlar hem de eşik değerler arasında farklılıklar olması uygulama zorluklarına neden olabilmektedir. Söz konusu yönetmeliklerin uyumlaştırılması önerilmiştir.
- Ek listelerde tanımlanan faaliyetlerin net olarak anlaşılabilmesi nedeni ile farklı bölgelerde farklı değerlendirmeler söz konusu olabilmektedir. Ek listelerde verilen faaliyetlerin netleştirilmesi önerilmiştir.

- Ek listelerin değerlendirilmesi yapılırken sektörel gruplamalar yapılması gibi sistematik bir düzenleme yapılması önerilmiştir.
- Ek listelerde sınır değer belirlenmemiş olan faaliyetlerin gerçekleştireceği değişikliklerin değerlendirilmesi konusunda problemler yaşanabilmektedir. Bu çerçevede düzenlemeler yapılması önerilmiştir.
- Ek listelerde verilmiş olan sınır değerlerin birimleri her zaman piyasada kullanılmakta olan birimlerle uyumlu olmaması nedeni ile Yönetmelik'te verilen sınır değerlerin birimlerinin tekrar gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 9'da verilen havuz hacminin değerlendirilmesinde hangi havuzların dahil edileceğinin net olmaması nedeni ile uygulama farklılıkları meydana gelebilirken projelerde kurulu kapasite üzerinden değerlendirme yapılıyor olması nedeni ile de vardiyalı çalışmalarda değerlendirmede sorunlar yaşanabilmektedir. Bu sorunların çözümü için Yönetmelik maddesinin Çevre İzin ve Lisans Yönetmeliği ile uyumlaştırılması önerilmiştir.
- Kaplama için kullanılan havuzlarla ilgili Yönetmelik Ek-1 Listesinde madde olmamasına karşın bu konuda dava sonucu olması nedeni ile 100 m³ üzeri hacimli kaplama havuzları için Ek-1 prosedürü uygulanmaktadır. Bu nedenle kaplama havuzları ile ilgili Yönetmelik maddesinin tekrar gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-1 Madde 4 ve Ek-2 Madde 8'de hurdanın değerlendirildiği tesisler ile ilgili değerlendirmelerde problemler yaşanabilmektedir. ÇED Yönetmeliği maddesinin netleştirilmesi veya terminoloji sözlüğü hazırlanarak ifadenin netleştirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 8'de yer alan soğuk haddeleme tesislerinin çevresel etkilerinin tel çekme tesislerinden farklı olmaması nedeni ile bu maddenin de ÇED Yönetmeliğinden çıkarılması önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Geçici Maddesi 2'nin uygulanmasının zorluğu nedeni ile Yönetmelik'ten çıkarılması önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-1 Madde 33'te yer alan İOSB'lerin toplu değerlendirmesi doğrultusunda raporların hazırlanması sırasında problemler yaşanmaktadır. Tematik grup katılımcılarından bir bölümü İOSB'lerin de OSB'ler gibi değerlendirilmesini önerirken katılımcıların bir bölümü de İOSB'lerin toplu olarak değerlendirilmesine devam edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.

- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 10 kapsamında değerlendirilen projelerin etkilerinin net olmaması nedeni ile Yönetmelik maddesinde projelerin net tanımlanması veya terminoloji sözlüğünde projelerin net tanımlanması önerilmiştir.
- ÇED özel formatının ve Ek-4 formatının OSB ve İOSB'ler için yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-1 Madde 25'te sadece kâğıt üretiminin irdeleniyor olması nedeni ile ağaç ve orman ürünlerinin üretiminin yapıldığı tesislerin çevresel etkilerinin irdelenerek Yönetmeliğe yansıtılması önerilmiştir.
- Hava taşıtlarının onarımı ile ilgili yönetmelik maddesi Ek-2 listesinden çıkarılmış olmakla birlikte hava taşıtlarının onarımında uygulanan çeşitli fiziksel ve kimyasal işlemlerin irdelenmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-1 Madde 40'ta lastik üretim basamaklarının ayrı ayrı değerlendirilmesi yerine lastik üretiminin bir bütün olarak değerlendirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 11 kapsamında değerlendirilmekte olan cam kırığından üretim yapan tesislerin, Ek-2 Madde 13 kapsamında soğuk lastik kaplama tesislerinin yeniden kullanıma hazırlama işlemi olarak değerlendirilmesi önerilmiştir.
- Soğuk lastik kaplanması işleminde de vulkanizasyon işlemi uygulanıyor olması nedeni ile "soğuk lastik kaplama" ifadesinin tekrar değerlendirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 18 kapsamında kullanılmakta olan "betopan" ifadesi bir ticari markayı yansıttığı için ifadenin yeniden düzenlenmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 19'un net anlaşılabilmesi nedeni ile Yönetmelik maddesinin tekrar gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Ek-2 Madde 20'de ham madde kapasitesi ifadesinin net olmaması nedeni ile Yönetmelik maddesinin net olarak ifade edilmesi önerilmiştir.
- ÇED Yönetmeliği Madde 18/3 izleme ve kontrol maddesi ile ilgili olarak;
 - İzleme ve kontrol tanımlarının ayrılarak denetlemeye altlık oluşturacak izleme raporlarının yatırımcı tarafından yeterlik belgesi olan kuruluşlar tarafından hazırlanmasının sağlanması,
 - İzleme raporlarının inşaat başlanmasının ardından Bakanlık tarafından belirlenecek aralıklarla hazırlanmasının sağlanması,

- İzleme raporlarının sadece “ÇED Olumlu” kararı verilen yatırımlarla sınırlı kalmayarak “ÇED Gerekli Değildir.” kararı verilen yatırımlar için de hazırlanmasının sağlanması, önerilmiştir
- Taşra teşkilatının iş yoğunluğu nedeni ile personel istihdamı önerilmiştir.

4.3. Atık ve Kimya

1993 yılından beri ülkemizde yapılan ÇED başvurularının Ek-1 Listesine girenlerin % 13’ünü atık ve kimya sektörü başvuruları oluştururken Ek-2 Listesine girenlerin %9’unu atık ve kimya sektörü başvuruları oluşturmaktadır.

1993 yılından itibaren yapılan 67 binin üzerindeki ÇED başvurularından yaklaşık %10’u “Atık-Kimya” sektörü kapsamı içinde bulunduğu ve “ÇED Olumlu” kararı verilen toplam 5345 faaliyetin yaklaşık %13’ü (711 adet) “Atık-Kimya” sektörü kapsamı içinde olduğu ve bunların yaklaşık %40’ının 10 ilde yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer şekilde, 61 binin üzerindeki “ÇED Gerekli Değildir” kararı verilen başvuruların yaklaşık %9’unun da “Atık-Kimya” sektörü kapsamı içinde olduğu anlaşılmaktadır.

“ÇED Olumlu” kararı verilen 711 faaliyetin yaklaşık %40’ının 10 ilde yoğunlaştığı görülmektedir.

11 Mart 2019 tarihinde Bakanlık temsilcileri ve 15-17 Nisan 2019 tarihlerinde Antalya’da yapılan “Atık-Kimya” Sektör Grubu toplantılarında, yapılan başvuruların Bakanlıkca değerlendirmesi sürecindeki karşılaşılan uygulamalar bağlamında irdelenmesinde yarar olacağı anlaşılmaktadır:

- EK listelerde verilen faaliyet tanımlarındaki belirsizlikler, terminoloji sorunları (*Fiziksel/Kimyasal/Biyolojik arıtma, Biyokütle, atık geri kazanımı/kimyasal üretimi, ... vb*)

- ÇED İnceleme Değerlendirme Komisyon üyesi kurum/kuruluşlar arasındaki ‘‘Koordinasyon’’un etkin olmaması,
- Yürürlükteki yönetmelikler altında incelenmekte olan projelerin değerlendirilmesi sürecinde, teknik konularda AB’deki teknik değişikliklere uyum bağlamında yapılan yönetmelik değişiklikleri nedeniyle, ortaya çıkan idari sorunlar – tekrar inceleme, karar verme sürecindeki gecikmeler, vb. – *Bu tür değişikliklerin Yönetmelik Değişikliği yerine, Genelgelerle yapılması konusunun irdelenmesi,*
- Projeler ile ilgili mahkeme kararlarının, özellikle de ‘‘Kamu Yararı’’ tanımındaki muğlaklığın ÇED değerlendirme/karar süreçlerine olumsuz etkileri,
- Bakanlık ve taşra teşkilatlarındaki uzman sayılarında, özellikle sanayinin yoğun olduğu illerdeki yetersizlikler,
- ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listeleri ile ilgili olarak:
 - faaliyet tanımlarının bazılarında düzenlemeler yapılması,
 - bu listelerdeki bazı faaliyetlerin ‘‘Atık-Kimya’’ Şubesi görev alanından diğer Şube görev alanlarına kaydırılması,
 - listelerdeki eşik değerlerle ilgili olarak, AB uygulamalarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi
 - Listelerdeki faaliyetlerin, uygulama alanları bağlamında sistematik olarak, gruplandırılması.

4.4.Tarım ve Gıda

1993 yılından beri ülkemizde yapılan ÇED başvurularının Ek-1 Listesine girenlerin % 13’ünü tarım ve gıda sektörü başvuruları oluştururken Ek-2 Listesine girenlerin %14’ün tarım ve gıda sektörü başvuruları oluşturmaktadır.

Tema 4.4.Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay’da Tema 4. ÇED Yönetmeliği Ek Listelerinin Değerlendirmesi – Tarım ve Gıda başlığı altında yapılan grup çalışmalarında aşağıda verilen üç ana hedef doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

- ÇED Yönetmeliği’nin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi,
- Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi.

Bu hedefler doğrultusunda öncelikli olarak katılımcılar ÇED uygulamalarında karşılaşılan genel konuları belirtmişlerdir. ÇED Yönetmeliği’nin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi kapsamında tüm katılımcıların ortak sorun olarak dile getirdiği konular; ÇED Yönetmeliği Ek-4 Seçme-Eleme Kriterlerinin tüm sektörler için tek olmasından kaynaklı (örneğin ilgisiz konuların rapora dahili veya ilgili olanların gözden kaçması vb) sorunlar olduğu dile getirilmiş, çözüm önerisi olarak ise, Ek-4 Seçme ve Eleme Kriterlerinin mevcut sektör kılavuzları da göz önüne alınarak sektörlere özel hazırlanması belirtilmiştir. Yanı sıra ÇED kararlarının valilik adına verilmesinin onay sürecini uzattığı ve bu sorunu aşabilmek için ÇED kararlarının verilmesinin “Çevre İzninde” olduğu gibi İl Müdürlüğüne bırakılması, Yönetmelikte geçen kümülatif etki, entegre, süreç, ilan, nişasta türevleri vb tanımlardan kaynaklı mahkeme kararlarının önüne geçebilmek için ÇED Yönetmeliğinde geçen tüm tanımlamaların yapılarak Yönetmelikte yer alması, halkın katılımı toplantı tutanağına "halk bilgilendirme istemedi" şeklinde ibarenin yer almasının ÇED sürecini kısaltacağı, ÇED eşik değerleri ile Çevre İzin Lisanslarının eşik değerlerinin farklılığından kaynaklı sorunlara çözüm olarak ÇED eşik değerleri ile Çevre İzin Lisanslarının eşik değerlerinin uyumlaştırılması şeklinde sorun ve çözüm önerileri getirilmiştir.

ÇED Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi kapsamında 2 adet sorun belirtilmiştir. Bunlardan ilki, ÇED kararlarının uygulama ve değerlendirilmesinde İller arasındaki farklılıkların olduğu belirtilmiştir. Bu soruna yönelik 3 adet çözüm önerilmiştir: i. Bölgesel veya az katılımlı eğitimler düzenlenerek güncel bilgilerin paylaşılması, ii. Uygulama talimatının hazırlanarak il müdürlüklerine gönderilmesi ve iii. Sektörel kılavuzların ve formatların tamamlanıp internette paylaşımına açılmasıdır. Yönetmeliğinin uygulama yönünden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi kapsamında belirlenen 2. Sorun olarak “İnceleme ve

değerlendirme toplantılarının etkinliği ve toplantılara katılan komisyon üyelerinin yeterli katkıyı vermemesi ve bu sorunun ÇED kararlarını önemli derecede etkilediği belirtilmiş, buna yönelik ÇED Raporlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi konusunda ÇED ile ilgili personelin kapasitesinin geliştirilmesi çözüm önerisi olarak belirtilmiş ancak komisyonda temsilcileri bulunan kurumların kendilerinin konuyu önemsemeleri doğrultusunda bu sorunun aşılabileceği de dile getirilmiştir.

Etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat ve uygulama ihtiyacının belirlenmesi kapsamında ortaya atılan sorun ÇED taahhütlerinin yerine getirilememesi durumunda sosyal ve çevresel sorunlar ortaya çıkması konusu olmuştur. Bu soruna yönelik önerilen çözüm ise ÇED İzleme ve Denetim Dairesi sorumluluğunda etkin izleme ve kontrol faaliyetlerine yönelik mevzuat düzenlemesinin ve uygulamalarının yapılması, verilen ÇED kararlarının sayısına bakıldığında Bakanlığın izleme ve değerlendirme işlerini tek başına gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı, bu konuda yetkilendirilecek kurum ve kuruluşlar üzerinden işlemlerin yürütülmesinin yapılabileceği önerilmiştir.

ÇED Yönetmeliğiyle ilgili genel sorunlarla ilgili görüşmelerden sonra Tarım-Gıda sektörüyle ilgili Ek-1 ve Ek-2 listesinde mevcut sorunlar ve eylemler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ÇED Yönetmeliği'nin idari yönden iyileştirme ihtiyacının belirlenmesi başlığı altında sorunlar ve hedefler belirlenmiştir. Öncelikle 2002 ÇED Yönetmeliğinden 2013 ÇED Yönetmeliğine kadar Ek-2 listesinde yer alan arazi kullanım vasfını değiştirmeyi amaçlayan projelerin 2014 ÇED Yönetmeliğinden çıkarılmasından kaynaklı hukuki sorunlar ortaya çıkmış bu sorunu gidermek amacıyla ilgili maddelerin ÇED Direktifine uygun şekilde yönetmelik ek listelerine dahil edilmesi eylem olarak belirlenmiştir. Bu amaçla AB'de yapılan uygulamalar başta olmak üzere bu konuda yapılan çalışmalar incelenerek örnek uygulamalar doğrultusunda gerekli düzenlemeler proje kapsamında yapılacaktır.

Hayvan yetiştirme tesislerinin atıklarından kaynaklı sorunların mevcut (koku, sıvı gübreden kaynaklı nitrat kirliliği, hayvansal atıkların uygun şekilde getirilmeden arazilere uygulanması vb) olduğu ve bu sorunların çözümüne yönelik "uygulamada karşılaşılan sorunların analizi ve uygulanabilir çözüm metodlarının geliştirilmesi" yapılması gereken olarak belirlenmiştir. Bu konuda sorun oldukça büyük olup, büyük kapasiteli hayvansal üretim yapan işletmelere ziyaret

gerçekleştirilmesi, yanı sıra soruna çözüm bulan uygulamalara sahip hayvan işletmelerinin proje ekibi tarafından ziyaret edilmesi önerileri getirilmiştir.

Bunlara ek olarak mevcut ÇED listelerinde bulunmayan “Bitkisel ve hayvansal ürünlerin konserve yapılması ve ambalajlanması” konusunun listeye eklenmesi, hayvansal yağ ürünleriyle ilgili eşik değer bulunmadığı ve bu konuda teknik çalışma yapılması gereği, şekerleme ve şurup imalatının ÇED Direktifinde mevcut olduğu ve ÇED yönetmeliğine uyarlanması gerektiği vurgulanmıştır. Yanı sıra, ÇED Yönetmeliği Ek 2 Listesi 28 (a)’da “hayvansal yağların ergitildiği” ifadesi yer almadığı, bu ifadenin ÇED Direktifi kategori 7(a) kapsamında tüm hayvansal yağların imalatını kapsayıp kapsamayacağının açık olmadığı ve ÇED Direktifine uygun şekilde, ÇED Yönetmeliğine uyarlanması gerektiği karar bağlanmıştır.

Su ürünleri yetiştiriciliği konusunda ise mevcut eşik değerlerin korunmasının uygun olduğu ancak sektörün sorunlarının başında “Belirlenmiş Su Ürünleri Yetiştiricilik alanlarında kurulacak projelerin her biri için ayrı ÇED istenmesinden doğan sorunlar” olduğu belirtilmiştir. Bu soruna yönelik ÇED başvurularının birlikte değerlendirilmesi, izlenmesi ve denetlenmesinin (izleme analizlerinin ortak yapılması) yapılmasının uygun olacağı belirlenmiştir. Buna ek olarak TOB Su Yönetimi Genel Müdürlüğünün iç sularla (baraj) ilgili uygulamalarında almış olduğu güncel kararları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) İl Müdürlüklerine bildirilmemesinden kaynaklı yatırımcıların mağduriyeti ve il müdürlüğü uzmanlarının zor durumda kaldığı dile getirilmiştir. Buna yönelik Güncel kararların zamanında ÇŞB’ye iletilmesi önerilmiştir.

Tema 5: ÇED Yönetmeliği İdari Kısımlarının Değerlendirmesi

Tema 5 Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay sırasında Tema 5. ÇED Yönetmeliği İdari Kısımların Değerlendirmesi başlığı altında yapılan değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur.

1. ÇED kapsamı dışındaki faaliyetler ile ÇED Raporlarının kalitesi sorunu, İnceleme Değerlendirme Komisyonu'nun üyesi olan kurum temsilcilerinin niteliği tartışılmıştır.
 - Kapsam dışı olan faaliyetlerin farklı illerde farklı değerlendirilmemesi için uygulama birliğinin sağlanması ve Bakanlık onayının alınması,
 - ÇED Yönetmeliği Ek4 formatının ayrıntılı biçimde düzenlenmesine, Ek-1 ve Ek-2'de yer almayan yeni teknolojik uygulamaların ve projelerin çevresel etkisinin Bakanlıkça değerlendirilmesi,
 - Değerlendirmenin bir standarda kavuşturulmasına, uzmanların ve firmanın yeterliliğinin sağlanmasına, bu konuda eğitim verilmesi,
 - İlgili kamu kurumlarında ÇED ile ilgili bir birim kurulmasına ve kurumların süresi içerisinde görüş vermelerinin sağlanması,
 - Komisyon üyelerinin yüz yüze toplantı yapmaları sağlanmasına ve projenin yeterince tartışılmasına, bu çerçevede toplantıya yetkili ve uzman kişilerin katılımının sağlanması için teşvik sistemi (ücret ödenmesi) getirilmesine, proje tanıtım dosyası ve ÇED raporlarını değerlendirmek için bir uzman havuzu oluşturulmasına yönelik düzenleme yapılması,
2. ÇED kararlarının halka duyurulması ve ilan ile halkın bilgilendirilmesinde yetersizlik hususu tartışılmıştır.
 - İlanın usulünün tüm ayrıntılarıyla ÇED Yönetmeliğinde düzenlenmesine, ilanın süresiz olmamasına, ancak halka uygun şekilde duyurulmasının sağlanması,
 - Halkın katılımı toplantısının yapıldığı yerlerde duyuru yapılmasına, duyuru yöntemi ve ilan süresine ilişkin hususların ÇED Yönetmeliğinde ayrıntılı biçimde belirlenmesi,
 - Mevcut ÇED Yönetmeliğinde yer alan halkın katılımı toplantısına ilave olarak ÇED raporu hazırlandıktan sonra ikinci bir halkın katılım toplantısının gerçekleştirilmesine ilişkin düzenleme yapılması,
 - İkinci halkın katılımı toplantısında özel formata göre ÇED raporu hazırlandıktan sonra Bakanlığa sunulmasının gerekliliğine, halkın katılımı toplantısına ilgili kurumların katılımının sağlanması,
3. ÇED kararlarının yargısal denetimi ve usule ilişkin sorunlar tartışılmıştır.

- Bilirkişilerin seçimine ilişkin sorunlar konusunda işbirliği yapılmasına ve bilirkişilerin ÇED konusunda eğitilmesi,
 - Hukuka aykırı davrandığı düşünülen bilirkişilerin Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğüne bildirimının yapılması,
 - Adalet Bakanlığı ve Barolar ile işbirliği ve koordinasyon sağlanarak ÇED konusunda eğitim verilmesi,
4. Yer seçimi ve Kapsam Belirleme sorunu tartışılmıştır.
- ÇED sürecinde projenin yapılacağı yere ilgili kurum personelinin bizzat gitmesinin sağlanmasına, yere ilişkin Kurum görüşlerinin zamanında alınmasının sağlanması,
 - Kapsam belirleme toplantısının yapılmasına ilişkin hükümlerin ve toplantının usul ve esaslarının Yönetmelikte yeniden düzenlenmesine ve İDK toplantısında yer alan usul ve esasların kapsamlılaştırma toplantısında da yer almasına, Kurum görüşlerinin yazılı olarak toplantı sonrasında verilmesinin sağlanması,
5. Yönetmeliğe yeni tanımlar eklenmesi ve ÇED Kararları terminolojisinde değişikliğe gidilmesi, Listelerde revizyon yapılması hususları tartışılmıştır.
1. Kümülatif Etki Değerlendirmesi, Çevre Yönetim Planı, Paydaş Katılım Planı gibi kavramların tanımlarının eklenmesi,
 2. Proje Tanıtım dosyası yerine Ön ÇED Raporu denilmesine, "ÇED Gerekli" veya ÇED Gerekli Değildir" Kararı yerine "Ön ÇED Olumlu" veya "Ön ÇED Olumsuz" kararı denilmesine, ÇED Yönetmeliğinin adının "Çevresel ve Sosyal Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği" olarak değiştirilmesine ve "sosyal etki değerlendirme"nin Yönetmelik kapsamına alınmasına, eşik değerlerin bilimsel temellere dayandırılarak net bir şekilde belirlenmesi gerektiği,
6. ÇED Yönetmeliğinde İzleme ve Kontrol aşamalarının ayrılması konusu tartışılmıştır.
- ÇED izleme konusunun Çevre Kanunu'nda düzenlenmesi,
 - İzlemenin usul ve esaslarının bir Yönetmelikte düzenleneceği hususunun da Çevre Kanunu'nda düzenlenmesi gerektiği,
 - Faaliyetin tüm aşamalarında (inşaat öncesi, inşaat, işletme, işletme sonrası) düzenli izlenmesine yönelik izleme planının yapılması,

- ÇED Yönetmeliği Ek 1 ve Ek-2 listelerindeki faaliyetlerin düzenli izlenmesine ilişkin bir uygulama geliştirilmesi,
- ÇED Yönetmeliğinin Ek-3 Listesinin 3. Bölümünün (ç) bendine (inşaat öncesi, inşaat, işletme, işletme sonrası) ifadesinin eklenmesi,
- ÇED Yönetmeliği Ek-3 ve Ek-4'e "Çevre Yönetim Planı"nın eklenmesi,

hususlarında önerilerde bulunulmuştur.

Tema 6: ÇED Sürecinde İzleme ve Kontrol

İzleme çalışmaları; ÇED Raporunda sunulan taahhütlerin uygulanıp uygulanmadığını takip etmek, alınan önlemlerin çevresel etkilerin azaltılmasında etkili olup olmadığını kontrol etmek ve diğer ÇED süreçlerine geri bildirim sağlamak ve elde edilen deneyim sayesinde etki azaltıcı önlemleri geliştirmek amacıyla **inşaat öncesi, inşaat, işletme ve işletme sonrası** yapılan çalışmaların bütünü kapsamaktadır.

ÇED Yönetmeliği'nin 4. Maddesinin p. bendinde izleme çalışmalarının tanımı yer almakta olup, 18. Maddesinde de uygulanmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, ÇED İzleme ve Çevre Denetimi Dairesi Başkanlığı halihazırda ÇED Yönetmeliği gereği karar verilen projelerin inşaat/gerçekleşme, işletme ve işletme sonrasında izlemek ve kontrolünü yapmak/yaptırmak ile görevlendirilmiştir.

Çalıştay'ın 6 numaralı tematik oturumunda İzleme ve Kontrol konusu ele alınmıştır. Tematik oturuma ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü yetkililerinin yanı sıra ÇED Yeterlik Belgesine sahip firmaların temsilcileri ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından temsilciler katılmıştır.

Tema 6 Grup Çalışması Sonuçları:

Tematik oturumda yapılan tartışma ve fikir alışverişlerinde İzleme ve Kontrol konusuna ilişkin sorunlar aşağıda özetlenmiştir.

- İzleme ve kontrol / denetim kavramlarının karıştırılması; izleme ve denetime özgü ayrı mevzuat bulunmaması,
- Kontrol kavramının hukuksal bağlamda denetim faaliyeti olarak görülmesi nedeniyle yetki paylaşımı sıkıntısı,
- Çevre Yönetim Planı ve İzleme Planlarının eksikliği,
- İzleme Planlarının tümüyle uygulanabilir olmaması, sade ve anlaşılır olmaması,

Yukarıda belirlenen sorunların çözümüne yönelik öneriler ve bu önerilerin hangi kurumlar ile iş birliği yapılması gerektiği, alınması gereken eylemlerin süresi ve bu eylemlerin uygulanıp uygulanmadığını takip edebilmek amacıyla tanımlanan performans kriterleri aşağıda sunulmuştur.

Tema 7: Yeterlik

Dünya’da ÇED uygulaması yapan tüm ülkelerde, ÇED kalitesiyle ilgili endişeler bulunmaktadır. Bir ÇED sisteminin süresine bakılmaksızın, ülkelerin ÇED uygulamasının kalitesini sağlayacak mekanizmalara yatırım yapması gerekli görünmektedir. İdeal olarak, bu tür mekanizmalar performansı asgari seviyenin ötesine ulaştırır ve uygulayıcıları ÇED kalitesini arttırmaya yönlendirir. Bununla birlikte, ÇED kalitesinin yönetilebileceği metotlar vardır. Bu yollardan biri, ÇED hazırlanmasında önemli görevler üstlenen bireylerin veya kuruluşların akreditasyonu veya belgelendirilmesidir. Genellikle ÇED akreditasyonu, ÇED hazırlayanların kalitesini yönetmeyi amaçlar.

Ülkemizde ÇED ilk kez 1993 yılında yayınlanmış olup, 1997, 2002, 2003, 2008, 2013, 2014 yıllarında toplam 7 kez revize edilmiştir. ÇED Yeterlik Tebliği ise ülkemizde; 1999, 2004, 2008 ve 2009 yıllarında toplam 4 defa yenilenmiştir.

Bu tebliğlerde farklılıklar kısa olarak özetlendiğinde; 12.08.1999 tarih ve 23784 sayılı Resmi Gazete’de “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği Uyarınca Rapor Hazırlayacak Olanlara Yeterlik Tebliği” 23/6/1997 tarihli ve 23028 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca hazırlanmıştır. Bu tebliğ uyarınca; ÇED ve ÇED Ön araştırma projeleri hazırlayan firmalar için A ve B sınıfı iki belge verilmiştir. 1999 yılı tebliğine göre; A sınıfı kategorisinde 80 ve üstü puan alan firma ÇED ve ÇED Ön araştırma raporlarını hazırlarken, B sınıfı kategorisinde 60-79 arasında puan alan firma sadece ÇED Ön araştırma yapabildiği, ÇED hazırlayan kişilerin kriterlerinde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimine önem verildiği ve tecrübe de ÇED ve meslek tecrübe ile birlikte çalışma yılı esas alınarak yetki verildiği, firmanın iş tecrübesi ve çalıştırılan her bir ek personel için puanlama yapılarak yeterlik verilmiştir. Belge iptalinde ise; denetim sırasında yeterlik şartlarını kaybettikleri, yanlış veya yanıltıcı bilgi ve belge düzenledikleri tespit edilen kurum ve kuruluşların yeterlik belgesi, komisyonca iptal edildiği ve üç yıl süre ile yeni yeterlik belgesi verilmediği belirtilmiştir.

İlk ÇED Yeterlik Tebliği 2004 yılında tekrardan revize edilmiştir. 1999 yılından 2004 yılına kadar geçen süreç içerisinde ÇED Yönetmeliği 2002 ve 2003 yıllarında iki kez değişikliğe uğramıştır. İkinci tebliğ 24/2/2004 tarihli ve 25383 sayılı Resmî Gazete’de “Yeterlik Belgesi Tebliği” adı altında, 16/12/2003 tarih ve 25318 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği uyarınca hazırlanmıştır. Bu tebliğde; 75 puan ve üstü alan ÇED raporu hazırlayan firmalar için tek bir yeterlik belgesi verilmiştir. Yeterlik belgesi personel kriterlerinde eğitim düzeyi (lisans, yüksek lisans, doktora), mesleki tecrübe ve çalışma süresi göz önünde bulundurulmuştur. Personel kriterlerinde hazırlanan ÇED raporlarına, firmanın çevre alanında bitirmiş olduğu projeye ve firma bünyesinde bulunan ekipmanlara (gürültü ölçüm cihazı, hava kalitesi ölçüm cihazı ve su kirliliğine ilişkin donanımlara) ek puan verilmiştir. Belge iptalinde ise; denetim sırasında yeterlik şartlarını kaybettikleri, yanlış veya yanıltıcı bilgi ve belge düzenledikleri tespit edilen kurum ve kuruluşların yeterlik belgesi, komisyonca iptal edildiği belirtilmiştir. Ek olarak rapor koordinatörüne ilk yapılan yanlış ve yanıltıcı bilgide 1 yıl, ikincide ise 5 yıl ÇED raporu hazırlayan bir firmada yer almama cezası

verilmiştir. Yeterlik belgesi iptal edilen kuruluşun 1 yıl süre ile yeniden ÇED yeterlik belgesine başvuramacağı belirtilmiştir.

ÇED Yeterlik Tebliği 2008 yılında üçüncü kez revize edilmiştir. 2004 yılından 2008 yılına kadar ki süreç içerisinde ÇED Yönetmeliği 2008 yılında beşinci kez değişikliğe uğramıştır. Üçüncü tebliğ 8/8/2008 tarihli ve 26961 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Yeterlik Belgesi Tebliği” adı altında, 17/7/2008 tarihli ve 26939 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği” uyarınca hazırlanmıştır. Bu tebliğde; 75 puan ve üstü alan ÇED Başvuru Dosyası ve/veya ÇED Raporu ve/veya PTD hazırlayan firmalar için tek bir yeterlik belgesi verilmiştir. Yeterlik belgesi personel kriterlerinde mesleki tecrübe ve çalışma süresi göz önünde bulundurulmuştur. Personel kriterlerinde; hazırlanan ÇED, Proje Tanıtım Dosyası (PTD), inceleme değerlendirme komisyonunu (İDK) toplantısına katılım, izleme kontrol tecrübesi ve çalışma süresi esas alınmıştır. Aynı zamanda ek personel, iş bitirme ve firma bünyesinde bulunan ekipmalara ek puan verilmiştir. Bu tebliğde ceza puanı kavramı ile tanımlamaların daha ayrıntılandırıldığı görülmektedir.

Tebliğ 2009 yılında dördüncü kez revize edilmiştir. Dördüncü tebliğ 18/12/2009 tarihli ve 27436 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Yeterlik Belgesi Tebliği” adı altında, 17/7/2008 tarihli ve 26939 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği” uyarınca hazırlanmıştır. Bu tebliğde; izleme ve kontrol prosedürünün ve ÇED yeterlik iptal etme şartlarının daha ayrıntılandırıldığı görülmektedir. Temel çerçevede 2008 yılı ÇED Yeterlik Belgesi Tebliği ile benzerlik oldukça fazladır.

Dünya’da ÇED kalitesinin artırılması amacıyla bireylerin ve firmaların akreditasyonuna ve alansal uzmanlaşmaya önem verilmektedir. ABD gibi ülkelerde profesyonel çevre uygulamaları enstitüleri gibi kuruluşlar tarafından “Nitelikli Çevre Uzmanı Belgesi” belgeleri verilmektedir. Kanada ve ABD’de ÇED hazırlamak için sertifika gerekmesi de uzmanlaşma için çok çeşitli programlar ve kurslar mevcuttur. İngiltere’de; Çevre Yönetimi ve Değerlendirme Enstitüsü tarafından ÇED alanında iki tür akreditasyon planı sunmaktadır: bireyler için akreditasyon ve ÇED’i üstlenen danışmanlar için bir kalite işareti verilmektedir. “ÇED Kalite Markası”, programa kayıtlı olan kuruluşların uymayı kabul ettiği bir dizi ÇED taahhütüne dayanmaktadır. Panamada ise Çevre Bakanlığı, uzman olmak için çevre bilimleri

alanında üniversite eğitimi alması gerekir ve asgari 120 saatlik ÇED'e özgü kursları gösteren bir sertifika alır. Ülkelerin ÇED uygulamaları farklılık göstermektedir.

Ülkemizdeki bugüne kadar ki yayımlanan yeterlik tebliğleri değerlendirildiğinde; firma sayısını sınırlamaya yönelik, personel kriterleri olarak çalışma yılı ve proje sayısı esas alınan, tek bir belge ile tüm ÇED raporlarının hazırlanabildiği bir mevzuat olduğu görülmektedir. Yürürlükte olan yeterlik tebliğinde uzmanlaşmanın, firmalarda kalite sınıfının ve sektörel sınıflandırmanın olmadığı bir sistem devam etmektedir.

Tema 7 Grup Çalışması Sonuçları:

Çalıştay'da aşağıdaki iki temel hedef görüşülmüştür;

1. Yeterlik Tebliğinin ÇED Raporlarının kalitesinin artırılmasına yönelik ihtiyaçlarının belirlenmesi,
2. ÇED ve ilgili mevzuatın yeterlilik yönünden gözden geçirilmesi.

Yukarıda belirlenen hedefler çerçevesinde aşağıdaki çözüm önerileri getirilmiştir.

1. Personel yeterliliği için eğitim ve kursları düzenlenmesi ve uzmanlık sertifikasyonu verilmesi,
2. ÇED kapsamında ÇED ve PTD hazırlayan firmalar için farklı yeterlik belgesi verilmesi veya firmaların sınıflandırılması,
3. Sektörel ÇED Yeterlik Tebliğlerinin hazırlanması,
4. ÇED yeterlik proje personeline eğitim derecesine (lisans, yüksek lisans, doktora) ek puan verilmesi,
5. Sektörel uzmanlaşmanın geliştirilmesi,
6. Personel havuzu oluşturulması ve yazılım geliştirilmesi,
7. Yeterlik kapsamında yer alan personelin yeterlik belgelerinin bakanlık tarafından verilmesi,
8. Firma iş bitirme projelerine puan verilmesi,
9. Ödül ve ceza sisteminin oluşturulması,

10. ÇED raporları kalitesini arttırılması amacıyla yeterlik belgesi kriterlerinin zorlaştırılması konusunda fikir birliğine varılmıştır.

ÇED ÇALIŞTAYI - TEMATİK GRUPLAR VE KATILIMCI LİSTELERİ

TEMA-1	
KÜMÜLATİF ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	
Moderatör: Dr. Haluk ÇERİBAŞI (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-Çevre Mühendisliği)	Raportör: Dr. Güray DOĞAN (Akdeniz Üniversitesi- Çevre Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Sibel YILDIZ
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Özgür VARLIK
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Aysun BOŞÇA
4	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Özlem YILDIZ
5	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Dr. Zeynep DORUK
6	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Elçin YÜKSEL
7	Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	Ali ALBAYRAK
8	Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü	İlkem İltan GÜL
9	Maltepe Üniversitesi	Prof. Dr. Firuz Demir YAŞAMIŞ
10	Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği	Belgin KARACA
11	Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü	Selçuk COŞKUN
12	Doğa Koruma Ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü	Mehmet ERGÜN
13	Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü	Ergün ÇETİN
14	Tarım ve Orman Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü	Hüseyin ŞAHİN
15	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü	Ahmet CERAN
16	Çevresel ve Sosyal Uzman	Ünay KARPUZ
17	Bursa Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Selçuk YALÇIN
18	Sinop Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Melek ÜNGÜDER
19	Antalya Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	İbrahim ÖZÇELİK
20	Sivas Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Semanur KORUÇ
21	Amasya Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Ahmet Özkan KAYA
22	İstanbul Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Ertan YILDIRIM
23	Bayburt Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Furgan GÜNDOĞDU
24	Adana Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Gülcan KARASERÇE
25	Malatya Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Kemal ORUÇ
26	Edirne Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Koray KILAVUZ
27	Iğdır Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Efkan ARAS
28	Garanti Bankası	Bilge KARAKAŞ
29	ÇEV-BİR	Müge ERPEK

TEMA-2	
ÇED SÜRECİNDE HALKIN KATILIMI - SOSYAL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	
Moderatör: Prof. Dr. E. Feryal TURAN (Ankara Üniversitesi-Sosyoloji Bölümü)	Raportör: Dr. Ayça ERDEM (Akdeniz Üniversitesi-Çevre Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Nihan ŞAHİN HAMAMCI
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Hülya ATAGÜN BİLGİ
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Yasemin BAYINDIR
4	ÇED İzin Denetim Genel Müdürlüğü	Hilal KARAASLAN
5	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Özdemir BORAN
6	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Meryem Demet KARA
7	Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	Fatih KARGIN
8	Strateji Geliştirme Başkanlığı	Filiz YÜNCÜ
9	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü	Doç. Dr. Şule GÜNEŞ
10	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü	Hamide BEYAZ
11	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü	Bora KARABALIK
12	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası	Dr. Ebru YILDIZ
13	Doğal Hayatı Koruma Vakfı, WWF	Aslı GEMCİ
14	Doğa Koruma Merkezi	Melek MERCANTAŞ
15	TEMA Vakfı	Esra YAZICI GÖKMEN
15	Ardahan Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Ayça Nobel GÜDÜL
17	Bartın Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Onur DURUKAN
18	Bilecik Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Yasin KESKİN
19	Denizli Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Murat VARDAR
20	Kahramanmaraş Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Eltaf ÖRENTAŞ
21	Kırıkkale Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Osman SÜYÜR
22	Mardin Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Mehmet Zeki ALTINIŞIK
23	Şırnak Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Melike COŞKUN
24	Tokat Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Ali YILMAZ
25	Eskişehir Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Yahya ŞİMŞEK
26	Aksaray Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Osman SEVER
27	AKBANK	Esra KAHRAMAN
28	Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği	Emre KARACA

TEMA-3.1	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ALTYAPI YATIRIMLARI) ULAŞIM-KIYI VE TURİZM-KONUT YATIRIMLARI	
Moderatör: Dr. Işıkhan GÜLER (Orta Doğu Teknik Üniversitesi-İnşaat Mühendisliği)	Raportör: Dr. İlker BALCILAR (Aksaray Üniversitesi-Çevre Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Nuray TORAKKKARIŞTIRAN
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Engin DEMİRCİ
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Ayşegül BORAN
4	Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü	Özge ÇAKIR
5	Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü	Hülya ÜNAL KORKMAZ
6	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü	Tuğba GÜÇLÜ
7	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü	Osman PEMPECİ
8	Karayolları Genel Müdürlüğü	Onur ÖRMECİ
9	Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü	Kenan DALKILIÇ
10	TCDD Genel Müdürlüğü, Etüt ve Proje Dairesi Başkanlığı	Kadir YİĞİT
11	Muğla Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Gökhan BOZKURT
12	Mersin Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Hüseyin Özgür YALÇIN
13	Yalova Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Celil TURAN
14	GİSBİR	Elif Gizem ALBAYRAK
15	GİSBİR	Özlem BAYRAK DİNÇ
16	Deniz Ticaret Odası	Hayriye DEMİROĞLU

TEMA-3.2	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ALTYAPI YATIRIMLARI) ENERJİ YATIRIMLARI	
Moderatör: Doç.Dr.Merih AYDINALP KÖKSAL Hacettepe Üniversitesi-Çevre Mühendisliği	Raportör: Sevinç DEMİR (Çevre Mühendisi, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Engin DEMİRCİ
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Gökçe ERTÜRK
3	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Erdem SAVRAN
4	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Enerji Verimliliği ve Çevre Dairesi	Ümit ÇALIKOĞLU
5	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	Şebnem ERBAŞ KARADAĞ
6	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.	Coşkun KOÇ
7	Türkiye Elektrik Üretim A.Ş.	Elif KAVAK DUMAN
8	Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği	Ebru ARICI
9	JESDER	Nil ÖZSANCAK
10	Hatay Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Muhittin TAŞKIN
11	Adana Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Durdu BAĞCI
12	Zonguldak Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Mustafa AYDIN
13	Rize Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Alpaslan KALEMCI
14	Trabzon Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Mete GÜVEN

TEMA-4.1	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ENDÜSTRİYEL YATIRIMLAR) MADENCİLİK	
Moderatör: M. Oğuz GÜNER	Raportör: Dr. Ebru KOÇAK (Aksaray Üniversitesi-Çevre Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Yeşim AKSU AYDOĞAN
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Fatih SELİMOĞLU
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Hamza KARADAŞ
4	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Emel GÜNEY ÇETİNER
5	Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü	Murat Halit DURCEYLAN
6	Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	Önder GÜRPINAR
7	Afyonkarahisar Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Teoman KANTARCI
8	Diyarbakır Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Sedat KARAHANLI
9	Konya Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Cem CANBAZ
10	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü	Aydın ÇETİNKAYA
11	Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü	Türker KUNDUZ
12	Türkiye Madenciler Derneği	Yüksel CANKURTARAN
13	TÜMMER	Tuğçe DİKİLİ
14	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	Ayten CESUR
15	Yurt Madencilik	Osman KÖSE
16	Yurt Madencilik	Batuhan ULAŞ
17	Esan Eczacıbaşı	Cansın AĞAÇ
18	Altın Madencileri Derneği	Jale ŞAKIYAN ATEŞ
19	Altın Madencileri Derneği	Görkem GÜRSES

TEMA-4.2	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ENDÜSTRİYEL YATIRIMLAR) SANAYİ	
Moderatör: Doç. Dr. Evrim ÇELİK MADENLİ (Süleyman Demirel Üniversitesi-Çevre Mühendisliği)	Raportör: Esin OLGAÇ SAVAN (Peyzaj Mimarı, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Sercan DURMAZ
2	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü	Betül KONAKLI BASMACI
3	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü	Ömer ERSOY
4	Kocaeli Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Sezen UYAN
5	Denizli Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	İdil UZUNOĞLU
6	Kayseri Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Mehmet CERAN
7	Tekirdağ Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Yalçın KARACA
8	Kırşehir Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	İbrahim BENZER
9	ÇEV-BİR	Orkun GÜMÜŞTEKİN
10	Ankara Sanayi Odası	Gökçen KALYON
11	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği	Neşe ERİŞ
12	Çevre Mühendisleri Odası	Tuğba UÇANKUŞ
13	Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği	Canan DERİNÖZ GENCEL

TEMA-4.3	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ENDÜSTRİYEL YATIRIMLAR) ATIK-KİMYA	
Moderatör: Dr. Caner ZANBAK	Raportör: Ayşe Ganimet YILDIRIM (Çevre ve Şehircilik Uzmanı, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Sevgi AYTAŞ
2	AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü	Selen GÜLTEKİN
3	Dokuz Eylül Üniversitesi, Çevre Mühendisliği	Doç. Dr. Görkem AKINCI
4	Karabük Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Halil İbrahim KARAKAŞ
5	Elazığ Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Bilal BİLGİÇ
6	Giresun Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Tevfik TEKBAŞ
7	İzmir Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Hayriye Venedik
8	Bingöl Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Suphi BASYAN
9	Türkiye Belediyeler Birliği	Yağmur ŞAŞMAZ
10	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği	Emine SOYLU TAŞKIN
11	ÇEV-MÜH Kuruluşları Derneği	Ahmet KIRMIZI

TEMA-4.4	
ÇED YÖNETMELİĞİ EK-1 LİSTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
(ENDÜSTRİYEL YATIRIMLAR)	
TARIM-GIDA	
Moderatör: Prof. Dr. Ayten NAMLI (Ankara Üniversitesi, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Bölümü)	Raportör: Ali KÖKSAL (Dr.Veteriner Hekim, ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Orhan DOKUMACI
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Seyhan ÇETİN
3	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	Şahine CAN
4	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü	Metay ÖZER
5	Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü	Yeşim ASLANOĞLU
6	Bolu Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Osman KAZGAN
7	Erzurum Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Tufan İHTİYAR
8	Manisa Çev. Şeh. İl Müdürlüğü	Sami AKÇA
9	Muğla Kültür Balıkçıları Derneği	Murat TÜRKÖZ
10	Muğla Kültür Balıkçıları Derneği	Nuray ŞAHBUDAK
11	Antalya İç Su Ürünleri Yetiştiricileri Birliği	Mehmet Şükrü TOKLU
12	ÇEV-BİR	Harun YILDIRIM
13	İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri	Ümit R. BİRKOL
14	İzmir Su Ürünleri Yetiştiricileri	İbrahim DENİZ

TEMA-5	
ÇED YÖNETMELİĞİ İDARİ KISIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	
Moderatör: Doç. Dr. Süheyla Suzan GÖKALP ALICA (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi)	Raportör: Dr. Sevgi TOKGÖZ GÜNEŞ (Dokuz Eylül Üniversitesi, Çevre Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Suna BAYILI
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Dr. Eda ALAGÖZ
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Eyüp Kaan MORALI
4	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Hakan ACAR
5	Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü	Dindar ORMANOĞLU
6	Dışişleri Bakanlığı	Cavit Burak BURAL
7	Adalet Bakanlığı	Ömer ÖZDEMİR
8	Çanakkale Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Songül ALTINDAĞ
9	Balıkesir Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Barış ÖZDEMİR
10	Çankırı Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Semih ATAN
11	Karaman Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Ahmet ERDOĞDU
12	Samsun Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Sedat BİTON
13	Niğde Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Yasemin DEMİRÖRS
14	Kütahya Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Mehmet PALANCI
15	Hakkari Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Kevser KORKMAZ
16	Kastamonu Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Bilal TOPAÇ
17	Gaziantep Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Özcan YİĞİT
18	Bitlis Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Abdülhamit GÖK
19	ÇEV-BİR	Metin BAŞTÜRK

TEMA-6	
ÇED SÜRECİNDE İZLEME VE KONTROL	
Moderatör: Bülent KADIOĞLU	Raportör: Doç. Dr. Ali GÜL (Dokuz Eylül Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği)

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Reyhan BULUT
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Sema ÇEVİK
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Ramazan OKUR
4	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Mesut AYYILDIZ
5	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Dr. Zeynep DORUK
6	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü	Ömer Faruk ÖZCAN
7	Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü	Esra ÇALIŞKAN
8	Meteoroloji Genel Müdürlüğü	Hüseyin ŞAHİN
9	Çevre Mühendisleri Odası	Zeyneti Bayri ÜNAL
10	Ankara Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Nüket ERCAN
11	Aydın Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Elçin KARADENİZ
12	İstanbul Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Jale ÖZDOĞAN
13	Düzce Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Ufuk AKMAZ
14	Isparta Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Fatih YILMAZ
15	Çorum Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Suat ATMACA
16	Ordu Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Birol DAŞKIN
17	Mardin Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Muhammed Enis EKİNCİ
18	Osmaniye Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Yakup KOZAK
19	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Merve UZUNÇAKMAK
20	Muğla Kültür Balıkçıları Derneği	Nuray ŞAHBUDAK
21	ÇEV-BİR	Coşkun YURTERİ
22	ÇEV-BİR	Mustafa ŞAHİN

TEMA-7	
YETERLİK	
Moderatör: Doç. Dr. Ayla BİLGİN (Artvin Çoruh Üniversitesi, Çevre Mühendisliği)	Raportör: Nilhan DURAN

	Kurum/Kuruluş	Katılımcı
1	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Cihan TATAR
2	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Emriye MOLLASALİHOĞLU
3	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Saliha BOZABALI
4	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Ali ÇEVİK
5	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Yaşar KELEKÇİ
6	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü	Nejat AYDIN
7	Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı	Filiz YÜNCÜ
8	Çevre Müh. Kuruluşları Derneği	Özge DURUKAN
9	Van Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Selim CAN
10	Yozgat Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Derya ÇAVLI
11	Adıyaman Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Hasan BOZBAY
12	Erzincan Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Furkan YILDIZ
13	Gümüşhane Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	İbrahim Burak DURMUŞ
14	Batman Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Muzaffer ÖZKAN
15	Kırklareli Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Fikriye ÇAKIR
16	Nevşehir Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Müjdat POLAT
17	Siirt Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Tayfur GÖKÇE
18	Muş Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Mehmet Melik TUNÇAY
19	Şanlıurfa Çev.Şeh.İl Müdürlüğü	Orhan EKİNCİ
20	ÇEV-BİR	Turgut Babür SARIFAKIOĞLU
21	ÇEV-BİR	Selami HORZUM
22	ÇEV-BİR	Defne KOÇAK